



**EUGEN SIMION**  
**Fragmente critice VI**

istorie și critică literară



CORECTBooks

**Eugen SIMION**

# **FRAGMENTE CRITICE VI**

**Editura Virtual  
2010**

ISBN(e): 978-606-8281-44-5

**Avertisment**

*Acest volum digital este prevăzut cu sisteme de siguranță anti-piratare. Multiplicarea textului, sub orice formă este sancționată conform legilor penale în vigoare.*

## Cuprins

|   |           |
|---|-----------|
| <b>CUVÂNT ÎNAINTE .....</b>                                       | <b>1</b>  |
| <b>I. REFLECȚII DESPRE LITERATURĂ.....</b>                        | <b>3</b>  |
| Prăbușirea miturilor ? .....                                      | 3         |
| Cazul Petru Dumitriu .....  | 5         |
| Limbajul „ revizuirilor” .....                                    | 11        |
| Obsesiile domnului Al. George.....                                | 13        |
| Posteritatea lui E. Lovinescu.....                                | 16        |
| Însemnări despre obiectivitatea și fantasmalele diariștilor ..... | 19        |
| Julien Green, moralistul .....                                    | 22        |
| Adam Puslojic, clocotristul .....                                 | 24        |
| Din nou despre „ clocotrism ” .....                               | 29        |
| Serbia în trei prieteni .....                                     | 31        |
| G. Călinescu față în față cu tinerii critici de azi.....          | 35        |
| Romanul de caractere. Din nou G. Călinescu .....                  | 39        |
| D. Țepeneag .....   | 46        |
| <b>1. Portretul unui eretic de stânga .....</b>                   | <b>46</b> |
| <b>2. D. Țepeneag și capitalismul de cumetrie.....</b>            | <b>48</b> |
| <b>3. La Belle roumaine .....</b>                                 | <b>51</b> |
| Un prozator care confirmă: Bogdan Popescu.....                    | 53        |
| Mihail Sebastian '100 .....                                       | 55        |
| <b>1. Jurnal indirect .....</b>                                   | <b>56</b> |
| <b>2. Ipoteze .....</b>   | <b>61</b> |
| Poezia tânără: Claudiu Komartin .....                             | 64        |
| Ioan Lăcustă și „lumea de pe margine” .....                       | 67        |
| Geocritica .....  | 69        |
| Neamul Noica.....   | 75        |
| "Impertinentul", seducătorul Constantin Noica .....               | 78        |
| Din nou despre Constantin Noica .....                             | 84        |
| Zece scrisori către Cioran.....                                   | 89        |
| <b>Însemnări despre „ Delirul” .....</b>                          | <b>96</b> |
| Octavian Paler sau despre radicalismul deznădejdiei .....         | 103       |

|  |            |
|--|------------|
| Starea poeziei la 1934 .....                                       | 110        |
| Însemnări răslețe .....  | 123        |
| Iluziile literaturii și cărțile criticii .....                     | 126        |
| Lista lui Kundera.....   | 144        |
| Conștiința, patriotismul și frivolitățile criticului .....         | 149        |
| <b>II. PORTRETE ȘI SCENE DIN VIAȚA LITERARĂ .....</b>              | <b>154</b> |
| Despre păcatele creatorilor.....                                   | 154        |
| <b>Sorescu '70. Cobilița ca un curcubeu peste lume .....</b>       | <b>158</b> |
| <b>Lucian Raicu.....</b>   | <b>160</b> |
| Doamna Zoe .....   | 162        |
| Matilda Caragiu.....   | 166        |
| Virgil Cândea .....  | 168        |
| Eliade 100 (I).....  | 170        |
| Ion Nicodim și Ovidiu Maitec .....                                 | 172        |
| Eliade 100 (II) .....  | 174        |
| Vintilă Horia.....   | 176        |
| Alexandru Zub .....  | 179        |
| Fănuș Neagu '75 .....  | 181        |
| Ariana Nicodim.....  | 183        |
| O scenă din viața lui Marin Preda.....                             | 185        |
| Petre Pandrea, 40 de ani după.. ..                                 | 189        |
| Detenția lui Vasile Voiculescu. Alte moravuri scriitoricești. .... | 191        |
| Ion Barbu în arhive.....   | 195        |
| Buzura '70 .....   | 197        |
| Adrian Păunescu' 65.....   | 199        |
| Dan Hatmanu .....  | 200        |
| Mircea Dumitrescu .....  | 202        |
| Tudor Gheorghe. Poezie si muzică .....                             | 204        |
| Cultura omului politic .....                                       | 206        |
| Radu Beligan '90 .....   | 210        |
| Dumitru Micu '80 .....   | 213        |
| Un memorandist întârziat. Ioan Șerb .....                          | 215        |
| Nervi de primăvară.....  | 218        |
| Cu Eminescu [de mână] la DNA.....                                  | 224        |

|  |            |
|--|------------|
| Un maniac [nereușit] al detaliului" .....  | 231        |
| Grigore Vieru .....  | 233        |
| Ion Cucu, prietenul scriitorilor .....   | 235        |
| Avangarda românească în dosarele poliției.....   | 237        |
| Anti-modernii.....   | 242        |
| Reflecții mărunte despre zodia gemenilor.....  | 246        |
| <b>III. JURNALUL PUBLIC. LIMITELE COMPROMISULUI .....</b>                              | <b>249</b> |
| Bubiță și Bobiță.....  | 249        |
| Cei ce sunt, cei ce vin.....   | 253        |
| Critică și politică .....  | 256        |
| Limitele compromisului .....   | 261        |
| "O minte aspru disciplinată și o inimă pururea onestă" .....                           | 269        |
| Îndemnul lui Maiorescu .....   | 269        |
| Elitism și populism.....   | 271        |
| Povara recunoștinței .....   | 273        |
| Prieteni și dușmani .....  | 278        |
| Acești fanatici corupți .....  | 280        |
| Francofonia .....  | 283        |
| Despre conținuturi, focalizări, și alte competențe.....                                | 286        |
| România văzută de o grecoaică inteligentă și afectuoasă .....                          | 290        |
| Despre lustrăție.....  | 293        |
| Despre frustrații și fărâdelegi vechi și noi.....                                      | 299        |
| Procesul comunismului .....  | 302        |
| Note mărunte despre „oameni cu consecințe" și despre fidelitate în viața politică..... | 306        |
| Idei trăite. Tudor Vianu.....  | 311        |
| Cuvinte fără frontiere .....   | 314        |
| Turnătorii în perioada de tranziție.....   | 316        |
| Dualismul ortografic .....   | 318        |
| Națiuni, minorități, democrație .....  | 320        |
| Păzește-te a doua zi după un success. ....   | 322        |
| Momentul 1956-1958.....  | 325        |
| Institutul Bucovina". Eșecul unui proiect de avengură .....                            | 327        |
| Școala ardeleană" .....  | 329        |
| Icoanele din școală și școlerii „agnostici" .....                                      | 331        |
| Dreptul la intimitate .....  | 334        |

|  |            |
|--|------------|
| Dialog despre impaciența tinerilor rinoceri și îndărătnicia bătrânilor dinozauri ..... | 336        |
| Despre literatură și melancolie.....   | 338        |
| Cei zece magnifici. România o țară eșuată?.....  | 342        |
| Spiritul blăjan.....   | 344        |
| Și eu sunt grec". Însemnări rapide despre Kavafis.....                                 | 346        |
| Dublul limbaj. Jurnalul intim al unui gazetar.....                                     | 348        |
| Criza universității .....  | 350        |
| Cine „prigonește" pe actori, pe profesori și pe cercetători ?.....                     | 353        |
| Orgoliile și narcisismul criticului.....   | 356        |
| Despre istorie la feminin .....  | 358        |
| Zelatorii și detractorii titrați ai lui Eminescu .....                                 | 360        |
| Descoperirea occidentului.....   | 362        |
| Un viciu nepedepsit pe cale de dispariție.....   | 367        |
| Coastele lui Adam .....  | 370        |
| Narațiunea istorică .....  | 372        |
| <b>IV. INTERVIURI.....</b>   | <b>376</b> |
| Nu mi-am pierdut firea.....  | 376        |
| Demonul teoriei a obosit, într-adevăr. Ce se întâmplă cu critica universitară? .....   | 385        |
| Interviu cu Iulian Boldea.....   | 385        |
| Întocmai ca poetul și soldatul... criticul literar nu are viață personală.....         | 395        |
| Interviu cu Daniel Drăgan.....   | 395        |
| Laudă, criticului român .....  | 401        |
| <b>V. ANEXĂ.....</b>   | <b>419</b> |
| Un jurnal intim de acum patru decenii.....   | 419        |
| și o mică istorie cu Zaharia Stancu .....  | 419        |
| Jurnal danez.....  | 423        |
| <b>INDICE DE NUME.....</b>   | <b>457</b> |

## CUVÂNT ÎNAINTE

Public, în continuare, volumul al VI-lea din seria *Fragmentelor critice* începută în 1998. Ca și cele precedente, cartea de față este un *jurnal critic* și, în egală măsură, un *jurnal public*. Cel dintâi este ceea ce trebuie să fie opera unui critic literar: însemnări despre cărți și autori, portrete și scene din viața literară, polemici literare și, din loc în loc, mici note subiective pe teme teoretice cum ar fi, de pildă, statutul actual al romanului. *Jurnalul public* nu se îndepărtează prea mult de această sferă de preocupări, fatal repetabile în activitatea unui critic literar, dar îmbrățișează și subiecte legate mai mult de anxietățile și moravurile societății românești în faza acestei interminabile, zgomotoase și, în fapt, deprimante tranziții... Oricât de mult aș apăra eu ideea autonomiei esteticului, constat că, scriind despre literatură, nu pot rămâne tot timpul „autonomist”. Politicul se insinuează peste tot și politica devine din ce în ce mai mult, în vremuri de schimbare, o dimensiune dominantă în societatea românească. Nu știu dacă ea reprezintă *destinul omului modern*, cum a zis cine a zis, dar în mod cert ține să acapareze toate domeniile (inclusiv acelea ale spiritului) și să ne preseze din toate părțile.

Observ, dar, recitindu-mi articolele scrise în ultimii ani, că n-am putut evita unele subiecte de interes general pentru societatea noastră, cum ar fi *lustrația, limitele compromisului, procesul comunismului, cultura omului politic* sau relația dintre *cultură și politică*. N-am renunțat, trebuie să spun, la ideea lui Heliade Rădulescu - și anume că „literatura este politica noastră cea mai bună” (idee pe care am relansat-o în 1990 și mi-a adus atâtea ponoase), dar n-am putut și nu pot, în continuare, să fac abstracție de ceea ce se întâmplă în jurul meu: o politizare masivă a lumii românești, o eliminare progresivă a *discursului identitar* din ceea ce am putea numi *discursul public*, în fine, o contestare insistentă a miturilor naționale și chiar a spiritului național pe motiv că toate acestea au încurajat, în trecut, izolarea noastră intelectuală și reprezintă, azi, o piedică în calea europeanizării (mondializării) noastre...

O teză care revine des în discursul critic de azi este aceea a revizuirii literaturii. Teză, cum știe toată lumea, lovincsciană, temă inevitabilă, în fapt, în exercițiu critic. Cine știe să citească bine și să judece drept *revizuieste* în chip fatal ceva: o opinie minimalizantă despre opera literară, o laudă nemeritată, o interpretare falsă a simbolurilor din interiorul textului etc. Criticul autentic are totdeauna de îndreptat mai multe lucruri când se apucă să scrie, de pildă, despre un roman apărut cu o jumătate de secol în urmă sau despre un poem din epoca romantismului. Arc de revizuit ceva chiar și atunci când nu schimbă judecata de valoare. Schimbă, de pildă, calea de acces spre inima operei literare (metoda de interpretare), caută simboluri noi în subsolurile textului. Vede mai bine (distanța îl poate ajuta), poate gândi mai aproape de adevărul estetic. Nu trebuie, așa dar, prea multă



filosofie și nici o inflamare perpetuă a spiritului pentru a accepta ideea că orice generație stabilește, în marginile adevărului - cum ar zice Maiorescu - scara ei de valori în literatură. O *revizuire*, dar, *estetică*, necesară, esențială, inevitabilă...

Mai este însă și *revizuirea morală* despre care încerc să vorbesc în paginile ce urmează. O revizuire - și ea - inevitabilă în epoca post-totalitară. Și, în genere, după o mare traumă a istoriei. Inutil de a dovedi de ce. Numai că această operație necesară s-a transformat, după decembrie 1989, în altceva ce nu mai are de-a face cu spiritul critic. A devenit un exercițiu la îndemâna publiciștilor care își varsă săptămânal fierea prin gazete și contestă de-a valma pe marii scriitori, sperând astfel să le ia locul. Ei pot susține orice, de la moartea miturilor naționale la întoarcerea feudalismului. Un fenomen pe care cultura română l-a cunoscut și altădat, de pildă după 1945. S-a schimbat doar „tachisma”, vorba lui I.L. Caragiale. Tachisma revizionistă care, la paralela noastră morală, este o aglomerare impudică de resentimente, frustrații, uri abisale și, pe dedesubtul lor, o mediocritate compactă și răzbunătoare.

Așadar: *ne revizuim, ne revizuim*, până la apusul istoriei...

23 nov. 2009

E.S.

## I. REFLECȚII DESPRE LITERATURĂ

### Prăbușirea miturilor ?

O idee circulă în lumea intelectuală românească în ultimele decenii: necesitatea de a ne elibera de mituri pentru că, altfel, nu vom fi niciodată liberi cu adevărat. „Prea multe statui în imaginarul românesc” - zicea cu câțiva ani în urmă o reputată poetă - „statuile ne împiedică să intrăm în Europa”. Dl. Vladimir Tismăneanu este și mai categoric în această privință: „E foarte frumos să vorbim despre sufletul românesc care s-a născut la sat, dar în Europa și în pluralism nu prin mit intrăm; de obicei mitul este forma sigură de ieșire din Europa”. El crede, dimpreună cu Mircea Mihăeș, că, prin mit, ieșim nu numai din Europa, dar și din legalitate. Un istoric a publicat mai demult o carte cu această temă, încercând să dovedească faptul că trebuie să demitizăm istoria noastră pentru a ne apropia de adevăr. A demitiza înseamnă în acest caz a demistifica. Exemplele aduse în sprijinul acestei idei se repetă: Mihai Viteazu și Ștefan cel Mare în istorie, Mihai Eminescu în poezie. Sunt și alte personaje-mituri contestate, dar, în esență, cele semnalate mai sus sunt cele de care se împiedică mai des acești apostoli ai adevărului integral în istoriografia și literatura românească...

Impresia generală pe care o ai, când îl asculți sau îi citești, este că în calea civilizației noastre stau aceste mituri țepene și retrograde și că românii nu vor progresa, material și spiritual, dacă nu se vor lepăda cât mai repede de ele... Este adus în discuție Cioran care, se știe, spune și el în *Schimbarea la față a României* (1936) că nu vom face istorie și nu vom însemna ceva, spiritual vorbind, în lume dacă nu vom renunța la țăranul român, la creștinismul nostru rural, la morala noastră bazată pe ideea de toleranță și omenie, în fine, dacă nu vom repudia miturile din imaginarul colectiv, în primul rând *mitul mioritic* care sugerează, se știe, resemnarea în fața destinului, acceptarea morții ca o nuntă cosmică...

Ce putem spune în fața atâtor dovezi în favoarea ideii că miturile ne trag în jos și că progresul nostru, material și spiritual, depinde de acest proces ? Am câteva obiecții de făcut. Le voi formula într-un mod cât se poate de didactic pentru a fi mai bine înțeles.

1. Trebuie să-l scoatem din discuție, înainte de orice, pe Cioran. El este un moralist strălucit în linia Nietzsche, un creator care caută paradoxul și-l găsește într-o frază fastuoasă. Un Iov, i s-a zis sau el însuși și-a asumat acest model, un Iov instruit de moraliștii francezi, un Iov care face din suferința lui un mare spectacol. Mai exact: scriitura cioraniană transformă negația într-o bucurie a expresiei. Cioran trebuie citit, dar niciodată creația cioraniană nu poate fi luată ca o filosofie practică.

2. Miturile nu pot fi eliminate din imaginarul românesc pentru că ele exprimă, cum zice Eliade, „un mod de a fi în lume” sau un mod de a ne situa în lume. Fără ele vom fi mai lucizi, mai drepți, mai creatori și mai bravi în istorie? Vom fi, în mod cert, mai săraci. Adică fără o identitate precisă. Miturile nu ne ajută, evident, să trăim mai bine, dar ne ajută să respirăm mai liber și, în preajma lor, să ne simțim mai liberi spiritual pentru că miturile ne leagă de marea creație a lumii. Prin mituri noi ne întâlnim cu vechii greci.

3. Miturile noastre (exprimate cu precădere în balade și, în genere, în creația populară) dovedesc că fac parte dintr-o rețea răspândită peste tot și ele valorifică în felul lor experiențele fundamentale ale omului. Ne învață *Miorița* să ne resemnăm în fața răului? Ce om fără minte poate să accepte doar această interpretare? Balada sugerează altceva, și anume că, în fața morții iminente (și, din păcate, moartea individului este un fenomen iminent!), omul caută un refugiu în spirit. Adică în mitul care-i spune că dispariția lui este, repet, un fenomen cosmic și că el va trăi de aici înainte prin alte elemente. O minciună? Evident că este o minciună, dar o minciună care înobilează trestia vulnerabilă și gânditoare. De aceea, miturile nu numai că nu ne împiedică să trăim drept și în chip creator, dar ne ajută să înfrumusețăm spiritul și să întâmpinăm fatalitățile existenței.

4. Ștefan cel Mare și Mihai Viteazu? Poate că istoricii care zic că ei nu-și merită mitul au dreptate, dar mă grăbesc să spun că dreptatea lor este inesențială și, vorba Sfântului Pavel, o arunc din gura mea ca fiind nefolositoare. A fost Mihai Viteazu un mercenar și atât? A fost un mercenar, în mod sigur, cum sunt toți luptătorii cu sabia în epocă, dar imaginarul colectiv a creat din el un personaj-mit și, de atunci, el circulă prin lume (inclusiv prin cărțile de istorie) sub această înfățișare. Mercenarul Mihai Viteazu întruchipează în imaginația colectivă ideea de unitate a românilor, adică un vis vechi, un ideal pe care românii nu l-au împlinit decât târziu (1918) și pentru puțină vreme... Faptul că N. Ceaușescu și istoriografii comuniști au făcut din Mihai Viteazu un personaj politic nu ne obligă să distrugem mitul. Trebuie doar să-l curățim de impurități din când în când. Atât! Iar pe Ștefan cel Mare, care trece prin același proces, să-l lăsăm în pace. E greu, dacă nu chiar imposibil, să-l scoți din inima moldovenilor pentru că, în fantezia lor, biruitorul turcilor întruchipează orgoliul lor de oameni necăjiți într-un stat mic, lovit din toate părțile... Românii văd în Ștefan al Moldovei un David care învinge pe Goliatul unei mari împărății păgâne...

5. Eminescu, cu o biografie mai precisă și cu o operă impunătoare, este un mit mai nou, un mit intelectual - de-i putem spune astfel - creat desigur de poezia lui. Cei care îl contestă azi din motive estetice sau ideologice (pentru că a fost conservator și s-a opus drumului de fier preconizat de „bizantini”, adică de liberali!) fac o mare confuzie, înainte de a săvârși o mare și impardonabilă necuviință.

6 febr. 2009-02-06

## Cazul Petru Dumitriu

*Caiete Critice* a dedicat un număr întreg lui Petru Dumitriu, un scriitor pe care opinia publică românească, ajutată de câteva spirite fanatizate, întârzie să-l primească. Atunci când a revenit, după 33 de ani în țară, reacțiile confrăților au fost mai degrabă negative. Mulți și-au amintit de *Drum fără pulbere* (roman, într-adevăr, regretabil din toate punctele de vedere) și de articolele lui conformiste din anii '50, uitând că, totuși, Petru Dumitriu a scris *Cronica de familie* (unul dintre marile romane românești), *Biografiile contemporane*, *Incognito* etc.... și că a plătit pactul lui cu diavolul roșu cu 41 de ani de exil. Încerc să-mi explic această rezistență. Petru Dumitriu nu-i unicul scriitor care a făcut compromisuri cu regimul totalitar. De ce, atunci, atâta ostilitate față de el?... Câteva explicații putem afla. Faptul, de pildă, că *Drum fără pulbere* prezintă canalul Dunăre - Marea Neagră (care, atunci, era o pușcărie politică) drept o acțiune eroică, în sfera construcției. Prozatorul a justificat, mai târziu, gestul său spunând că, la început, nu știa despre ce este vorba. Justificarea n-a convins. Mai convingător poate fi faptul psihologic. Petru Dumitriu a fost - și a rămas până la sfârșit - un om dificil. Portretele lăsate de colegii de generație nu sunt flatante. Mulți îi reproșează infatuarea, cinismul lui de om venit, într-o epocă proletară, din rândul lumii cultivate, în fine, contemporanii nu uită (și nu iartă) faptul că Petru Dumitriu a dat Cezarului mai mult decât era nevoie. Îi recunosc talentul, dar contestă morala din spatele talentului...

Nici fuga lui, în 1960, n-a fost privită cu ochi buni. Nu fusese un scriitor persecutat, dimpotrivă, scriitorul Petru Dumitriu avusese funcții înalte în sistemul editorial, se învârtise în cercurile puterii, câștigase mulți bani, publicase cam tot ceea ce scrisese, pe scurt: gestul lui nu pornise din disperare și nici nu avea o motivație vizibilă în planul conștiinței... Trebuie să fie la mijloc alte cauzalități, mai obscure... Ajuns în occident, prozatorul a fost întâmpinat de ostilitatea masivă a exilului românesc. A reușit să publice la „Seuil”, dar n-a reușit să intre la „Editions Gallimard” pentru că au intervenit prompt câțiva oameni din diaspora românească iritați că autorul *Drumului fără pulbere* ar putea avea succes în occident. Cineva, un memorialist, povestește că Eliade, autor *Gallimard*, a fost, realmente, somat de prietenii săi români din Paris să protesteze pe lângă patronul editurii în cazul Dumitriu. Să ceară, mai direct spus, să nu-l publice. Ceea ce a și făcut. Mai târziu Mircea Eliade care fusese întâmpinat de conașionalii din Paris după 1945 cu aceleași resentimente, regreta gestul său... Avea de ce ...

Sigur este că Petru Dumitriu nu și-a găsit locul în exil și, cum va spune în *Convorbirea* pe care am avut-o cu el în iulie 1993, fugind de „socialismul tăăresc”, el a căzut în „împărăția frigului” (exilul în lumea occidentală). Am reluat convorbirea cu el în noiembrie 1996, la Strasbourg, și am observat că aproape nimic nu se schimbase în modul lui de a fi. Fusese în țară, era încântat că a

revăzut locurile tinereții sale, că întâlnise doi-trei prieteni, în fine, fusese invitat la Universitatea din București, cunoscuse noua generație... Dar cea mai mare bucurie i-a dat-o faptul că regăsise, pe nu știu ce stradă din București, un arbore pe care îl știa din tinerețe... Mi-a vorbit cu fervoare de această descoperire... Părea, realmente, încântat, împăcat cu lumea românească (aceea care supraviețuise în socialismul tătarăsc), dornic să revină la limba română. A.vea câteva proiecte în acest sens. Un roman, dacă nu mă înșel, despre Petru Cercel... N-a apucat să le ducă la capăt... Între timp puterea politică s-a schimbat (în 1996) și Petru Dumitriu a fost completamente uitat în spațiul în care nu se simțea deloc bine (solitudinea exilului).

Recitesc, acum, convorbirile mele cu el (publicate în 1998 de Editura „Mercurio”), recitesc și dialogul avut de prozator cu George Pruteanu și încerc să înțeleg mai bine destinul acestui mare scriitor care *n-a mers bine prin natura lui și n-a dat opera pe care talentul său putea s-o dea*. Sau n-a dat-o în totalitate... Nu-i vorba de a-l scuza, e vorba doar de a vedea mai bine și de a judeca mai drept un destin intelectual din *generația pierdută*. Încep cu reproșurile morale care i se aduc. Precizez că cele mai multe sunt îndreptățite. Cu observația că învinuirile sunt în exces și că, în genere, reproșurile nu trebuie să anuleze o creație remarcabilă... Așadar: e drept că Petru Dumitriu *s-a dat*, cum zice chiar el, *pe brazdă* prea mult și prea repede; a vrut să pactizeze cu puterea care-i amenința familia și existența și a reușit. Fiul colonelului Dumitriu a fost acceptat și, cum avea un talent evident, a început să publice. A acceptat *comanda de stat, imperativele ideologice, spiritul partinic, metoda unică de creație* (realismul socialist), *teoria luptei de clasă ca motor al societății, ideea celor două culturi* etc. și a scris ceea ce a scris: articole, nuvele, romane execrabile (*Vânătoare de lupi, Drum fără pulbere, Pasărea furtunii* în parte), părăsind convingerile lui literare din faza debutului. De la Gide, Kafka, Proust, Malraux (pe care îi admira) a trecut la o proză în care ideologia partizană domină inesteticele fundul epic...

A scris, apoi, *Cronica de familie* și, în continuare, un număr de narațiuni ample care, puse la un loc, anunță o mare operă. Ceva, important se schimbă în gândirea sa epică. Faptul se vede mai bine, în opinia mea, în narațiunea *Puterea și posesiunea*. Cum am scris și altădată: acest mic roman anunță un scriitor european de anvergură sincronizat cu mișcarea de idei a timpului, foarte personal și, în sensul plin al termenului, foarte modern. Modern, în primul rând, prin tipul de conflict existențial pe care îl dezvoltă. Studentul în filosofie de la Universitatea din München fuge aici din canoanele realismului socialist, fuge chiar din modelele prozei românești... Nu mai seamănă cu nici unul dintre realiștii noștri. Poate, într-o mica măsură, cu G. Călinescu și Camil Petrescu. Introduce nota intelectuală în epică, reformulează tema erotică, scrie un alt roman de familie decât cel tradițional și, curajos, propune în analiză conflictele freudiene... În exil scrie (mai întâi în românește) *Incognito*, proza lui cea mai bună din această fază. Romanul rescrie, în fapt, vechile narațiuni, dând o altă perspectivă asupra istoriei. Ceea ce prozatorul ocultase sau, sub presiunea

cenzurii, mistificase, scoate acum la lumină și analizează cu cruzime. Un fel de răscumpărare. *Incognito* este unul dintre primele mesaje venite din Est... A fost primit bine în occidentul fascinat încă de „umanismul socialist”, dar, ca să spunem adevărul până la capăt, romanul n-a făcut o mare carieră. Exilul cultural românesc nu l-a susținut, inteligența de stânga din Franța nu avea niciun motiv, atunci, să-l laude. Orgoliosul Petru Dumitriu a rămas, din nou, singur între cele două lumi: una din care fugise, alta care refuza să-l primească...

Cu aceasta, revenim la omul dificil Petru Dumitriu, înfumuratul dandy din Bucureștiul proletar al anilor '50, arogantul, risipitorul Dumitriu pe care mulți l-au hulit și puțini dintre contemporani l-au admirat... *Convorbirile* la care m-am referit și, apoi cărțile de confesiune pe care le-am citit (*Au dieu inconnu, Zero ou le point de départ, Essai de dévotion moderne*) arată nu zic un alt Petru Dumitriu, dar Un scriitor infinit mai complex și, *ipso facto*, mai profund. Arogant, risipitor, orgolios? Poate, dar ce importanță au l2 toate acestea când risipitorul și orgoliosul individ a scris un număr de opere fundamentale și, într-un moment dificil al existenței lui, caută pe Dumnezeu și nu este deloc sigur că l-a găsit? Criza continuă și omul care nu-i primit de „exilul câinos” încearcă să se sinucidă. Nu reușește, o ia de la capăt, descoperă prieteni care-l ajută, prietenii mor, soția și cele două fiice îl părăsesc, criza existențială se redeschide și scriitorul care îl caută pe Dumnezeu încearcă din nou să iasă din lume printr-un act condamnat de religie...

Când l-am cunoscut, în 1993, în casa unei profesoare de filosofie, Françoise Mohr, traducea cartea teologului neamț Drewermann (*Structurile răului*). Credea că Europa viitoare se va alinia în spatele Franței și că noi, românii, trebuie să trecem grabnic la democrație. Nu se rușina, ca alții, că e român, se temea de forța irațională a rușilor, respingea egoismul occidental și, în același timp, vorbea cu accente mistice despre prietenii săi occidentali care i-au salvat viața. Era un om mândru ("am un sâmbure tare", „sunt un nucleu greu de spart, deși carnea mea este moale și dulce”, repeta el), dar în spatele mândriei se afla, mi s-a părut, sentimentul înfrângerii. Nu-și ascundea eșecurile, mi s-a părut chiar că le exagera, mărturisea că nu mai are dinți, își scotea și își puneă fără să se jeneze placa dentară în gură, se plângea de diabetul pe care îl are, în fine, recunoștea franc că este sărac și că este ajutat de această superbă doamnă, Françoise, o catolică ferventă. Françoise Mohr citise *Incognito* și, într-o zi, l-a căutat pe autor. Autorul a primit gestul ei ca un mesaj divin...

L-am vizitat a doua oară, la Metz, cu Marin Sorescu, după apariția ediției a II-a (1998) din *Convorbiri*... Ne-a invitat la un restaurant bun situat pe malul Mosellei. Petru Dumitriu arăta bine, își revenise după o boală grea și după încercări (existențiale, sociale) lungi și traumatizante, povestea istorii (nu avea umor, dar avea inteligență), era - se vedea de la o poștă - un spirit ascuțit, tranșant, avea idei, cunoștea mai multe discipline din sfera umanioarelor (de la lingvistică la filosofie și teologie), era interesat de etimologie, admira latina și cerea ca ea să fie reintrodusă în învățământul românesc, vorbea de bine de Preda și E. Barbu - colegii lui de generație, ne-a istorisit

fără complexe legătura sa Henriette Ivonne Stahl care era cu mulți ani mai mare decât el, a mărturisit că Pius Dabija este el însuși (în variantă epică, dovadă : inițialele), că n-a scris - cât a stat în România - ceea ce ar fi vrut să scrie, în fine, altă data (la Strasbourg) omul politicos care era a avut un moment de furie când un martor la discuție, un tânăr teolog, s-a băgat în vorbă, apoi prozatorul acesta cât se poate de orgolios s-a calmat și a dat o explicație liniștitoare... Voia să i se republice, într-o ediție cvasintegrală, ceea ce a scris în românește. A făcut un sumar și mi l-a trimis însoțit de o scrisoare lămuritoare.

Îl ascultam și încercam să-l ghicesc, ca individ, și să-l pun într-o familie de spirite. N-a fost ușor și, la drept vorbind, nici nu știu dacă am reușit. Mă simțeam bine cu el, puteam comunica intelectualicește, i-am pus fără ocol întrebări care priveau destinul lui, n-a ezitat să răspundă sincer, uneori cu o sinceritate care m-a uluit... Era, în mod neîndoios, un om cult, cu mult peste media omului de litere român. Nu era însă snob, nu făcea caz de erudiția sa. Știa multe lucruri, dar admitea (probă de inteligență) că nu știe totul. Nu credea în geniul lui Brâncuși și acest fapt m-a uluit. Admira, în schimb, pe Proust și, lucru, curios, era de părere că Georges Simenon este un mare scriitor. La început m-a intrigat această opțiune, apoi l-am citit cu atenție pe *intimistul* Simenon (cel din *Memorii intime*) și mi-am schimbat opinia (restrictivă) despre autorul celor peste 200 de romane polițiste. Petru Dumitriu nu mai știa aproape nimic despre literatura română de după 1960... N-a fost o descoperire care să mă bucure. Am înțeles însă că, în singurătatea și disperarea lui, nu se mai gândea la literatura pe care o părăsise. Voia acum să se împace cu românii și, în chip direct, voia ca românii lui să-l ajute să rămână în viață în condiții (materiale) decente. N-a prea reușit. O vreme, a fost numit consul cultural onorific și a primit un mic ajutor financiar. S-a schimbat (în 1996) ministrul de externe și ajutorul i-a fost suprimat. Încercările mele de a convinge autoritățile române, atunci și mai târziu, n-au reușit... În schimbul ajutorului pe care îl cerea, Petru Dumitriu voia să lase României dreptul de a tipări, în viitor, opera lui și, totodată, arhiva sa... N-a fost să fie, ca în atâtea alte situații.

Aș fi putut fi prieten cu Petru Dumitriu ? Mi-ar fi plăcut să trăiesc în preajma, lui ? Îmi place tipul lui de scriitor, felul lui de-a fi ?... Sunt întrebări pe care mi le-am pus în mai multe rânduri, în timp ce dialogam cu el și, mai târziu, când pregăteam *Convorbirile* pentru tipar... Ca tip de scriitor, mi-a plăcut de când l-am citit prima oară. Îmi place și astăzi. Este altceva decât ne oferă, curent, proza românească. Vine în literatură cu o experiență de viață, dar vine și cu o cultură solidă (filosofică, în primul rând) care știe să valorifice experiența... Și, apoi, tipologia din narațiunile lui. Indivizi complecși, *nu* neapărat intelectuali, pasionali și cinici, de o vitalitate remarcabilă... Petru Dumitriu citise pe realiștii din secolul al XIX-lea și își învățase bine meseria. Portretele lui sunt memorabile și ies, de regulă, din schemă. Apoi stilul lui epic: direct, demonstrativ, nemetaforic (ceea ce, în proza românească, dominată de mari spirite lirice, este o performanță!), ușor caustic,

stilul unui moralist lucid, modern în măsura în care modernitatea cere o anumită viziune demitizantă.

Ca individ, era, probabil, incomod. Vizibil egocentric, raporta totul - chiar și disperarea, chiar și umilința, chiar și eșecurile existențiale, sentimentale, scriitoricești - la condiția lui. Era, evident, orgolios, dar, în momentul în care l-am cunoscut, era atât de înțelept încât își detesta orgoliile vechi. Acelea care l-au învrăjbit cu contemporanii săi. Mi-a plăcut că vorbea cu admirație de femeile pe care le-a iubit... M-a intrigat, de când i-am citit *Au Dieu inconnu*, drama lui religioasă. Imaginea lui Petru Dumitriu nu se armoniza, în mintea mea, cu ideea unui mistic care caută pe Dumnezeu și, după ce pare că-l găsește, se roagă de Dumnezeu, ca evanghelistul Marcu, să-i ajute necredinței sale... Crizele religioase au fost, mi-am dat seama la urmă, reale și profunde. Admira pe Sfântul Anselm și credea, ca Sfântul Augustin, că despre Dumnezeu se poate spune totul și nimic din ceea ce se spune nu este demn de Dumnezeu. Idealul lui este filosoful mistic sau misticul-filosof. Acela care, înainte de a crede, cercetează. Și, după ce află, se îndoiește...

Interesant este că Petru Dumitriu a valorificat credințele și necredințele sale, crizele religioase și crizele existențiale în opera lui confesivă care este vastă și remarcabilă într-un secol dominat de marxiști și de existențialiști... Cei din urmă spun că omul a devenit cu adevărat liber în clipa în care a aflat că Dumnezeu este mort sau că s-a retras din lume. Autorul romanului *Întâlnire la Judecata de apoi* pornește, în clipe de disperare, în căutarea lui... Destinul lui, până acum lumesc, prea lumesc, controversat, dominat de violențele și lașitățile istoriei, capătă o aură tragică. Adversarii lui continuă să creadă că Petru Dumitriu a voit să intre în grațiile a două sisteme politice și că le-a ratat pe amândouă din prea multă obediență și dintr-o prea mare ambiție. Poate să fie și această cauzalitate, dar ceea ce observ, când îi citesc ultimele scrieri, este puternicul sentiment al eșecului existențial și disperata lui căutare religioasă. Două note care conferă destinului său o autentică notă tragică...

Este, apoi, creația lui (vorbesc de cea esențială) care dă acestui destin jucat de istorie o altă dimensiune. Petru Dumitriu este un mare creator care nu și-a încheiat opera și n-a scris capodoperele pe care putea să le scrie. Atât cât a putut să scrie și cât l-a lăsat istoria să scrie reprezintă pentru literatura română postbelică un punct de reper. Biografia lui, plină de contradicții, de rupturi și surprize de toate felurile, așteaptă să fie scrisă de cineva care, în afara talentului portretistic, trebuie să aibă puțină răbdare și o mare putere de înțelegere a istoriei prin care acest strălucit intelectual a trecut. A traversat-o cu ambițiile, aroganțele, inteligența, talentul, lașitățile, astuțiile, disperarea și credința lui într-un Dumnezeu necunoscut. Nu este surprinzător să descoperi că un dandy bucureștean din epoca realismului socialist sfârșește căutând un Dumnezeu de care nu este sigur că există ? Și nu este, omenește vorbind, interesant că un spirit care crede la început că totul se poate aranja pe lume încheie viața lui zicând că numai bunătatea și binele pe care-l faci



contează într-o existență dedicată literaturii ? Și nu-i pilduitor, totuși, pentru un tânăr scriitor de azi, să descopere că un prozator de mare talent acceptă realismul socialist (și-l ilustrează printr-o parte a operei lui) și sfârșește cariera lui spunând că nu se poate clădi durabil în viață fără dimensiunea spiritului și sub ocrotirea legii morale ?

Și, la urma urmei, nu-i reconfortant pentru noi, toți, să punem lucrurile în ordine și să reconstituim, în numele adevărului estetic, o scară justă a valorilor literaturii române postbelice ? Unde se situează Petru Dumitriu în acest peisaj ? Ca să răspundem la această întrebare trebuie, cred, să facem două lucruri: să încetăm să mai credem că un singur scriitor poate ispăși la infinit pentru toate păcatele literaturii române postbelice și, în al doilea rând, să recitim *toată* opera lui Petru Dumitriu, un scriitor complex pe care spiritul critic românesc întârzie din varii motive să-l accepte. A păcătuit, adevărat, dar nu mai mult decât alți scriitori contemporani și, în plus, el s-a căit. Și, apoi, să vedem opera lui. S-ar putea (eu, personal, sunt sigur de acest fapt) ca opera - vastă și inegală - să izbăvească și în cazul lui omul care a scris-o.

## **Limbajul „revizuirilor”**

Primesc din când în când revista „Vatra” din Târgu-Mureș condusă de trei critici literari (Cornel Moraru, Virgil Podoabă și Al. Cistelean) și editată de Uniunea Scriitorilor și Consiliul Județean, cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii. Printre colaboratori se află și câțiva scriitori pe care, altă dată, îi citeam mai des, cum ar fi Alex. Vlad, Liviu Ioan Stoiciu, Ion Mureșan, Nichita Danilov, Adrian Popescu, Traian T. Coșovei, cei mai mulți dintre ei „optzeciști”... Nelipsit este dl. Gh. Grigurcu care, dealtminteri, nu lipsește din nici o publicație care apare pe teritoriul României. Și cum apare cam în fiecare oraș câte una, cel puțin, de la Găești până la Iași, Dl. Grigurcu este totdeauna prezent cu obsesiile, fantezmele și idiosincraziile sale. În numărul 4-5 din „Vatra”, pe care îl am sub ochi, găsește prilejul să-l mai conteste o dată pe Marin Preda și să-l certe pe Octavian Paler care, în nu știu ce împrejurare, a vorbit de „rectitudinea morală” a autorului *Moromeților*. Dl. Gh. Grigurcu nu-i de acord, găsește că la mijloc este „un joc de-a ștacheta [ce] nu se potrivește persoanelor foarte grave”... Cu alte vorbe, Octavian Paler a coborât jos de tot ștacheta morală vorbind, cum a vorbit, de dimensiunea morală a lui Preda. Dl. Grigurcu nu iartă nimic, nu trece cu vederea nici o abatere când este vorba de dușmanii literaturii. Și Marin Preda este unul dintre ei...

D. Grigurcu nu mă uită nici pe mine. Cum o să mă uite ? În numărul de „Vatra” dedicat copilăriei este supărat foc că numele meu nu este încă „total discreditat” în viața literară, cum ar dori el, dar trage nădejdea că, într-o zi, nu prea îndepărtată, cine știe, voi fi completamente izolat, eventual interzis. Ceartă din nou pe Octavian Paler care, la o aniversare, a lăudat „Caiete Critice” pentru că a strâns în jurul ei „o echipă intelectuală de primă mărime”, formată din tineri. Faptul i se pare Dlui Grigurcu impardonabil și, încă o dată, așteaptă măsuri drastice în această privință. Nu prea înțeleg în ce fel pentru că revista „Caiete Critice” nu este finanțată de Ministerul

Culturii, nici de Uniunea Scriitorilor, nici de vreun comitet județean. Apare prin grija (inclusiv materială) a unor oameni tineri (critici, cercetători în științele exacte, sociologi, economiști) care vor să publice fără ca directorul revistei sau altcineva să le ceară pe cine să laude și pe cine să înjure. Dl. Grigurcu nu înțelege însă această alianță și, la drept vorbind, nici n-o poate înțelege pentru că, lovinescian cum se consideră, nu se resemnează niciodată în fața adevărului estetic. El înjură, de când îl știm, pe G. Călinescu, Arghezi, Preda, A. E. Baconsky, Nichita Stănescu, Marin Sorescu și lauda, cu obstinație, pe poeții-redactori-șefi. E specialitatea lui și piața lui de desfacere. Ii urăm s-o țină, tot așa, până la sfârșit.

Nu despre dl. Gh. Grigurcu voiam însă să scriu, ci despre un admirator al său, Virgil Diaconu, prezent în „Vatra” cu un articol intitulat „Cultura în teniși”, plin de banalități și violențe de limbaj. Autorul vorbește despre literatura sub comunism și, în afară de faptul că repetă până la

sațietate ceea ce toată lumea cunoaște, se remarcă prin vulgaritatea limbajului, ca să nu zic de-a dreptul mizeria (mitocănia) limbajului său critic. Îi reproșează, de pildă, poetului Ștefan Augustin Doinaș că a fost prezent în aproape toate numerele din „Secolul 20” și destul de des în „România literară” și „Luceafărul”... Și, dacă a fost prezent, care sunt consecințele? Ne spune, verde în față, dl. Virgil Diaconu: „nu se prostitua, asemenea curvelor literare, însă avea îndemânarea să mulgă, la rând, toate Țățele Comuniste”. Să se observe că autorul folosește majusculele, ca să nu se piardă cumva valoarea simbolică a termenilor!

\*

După ce ne-a comunicat opinia despre Doinaș, colaboratorul revistei „Vatra” trece la Nichita Stănescu și Marin Sorescu. Aici, jale și suspin, indignare maximă și limbaj adecvat. Sorescu a călătorit mult, observă Virgil Diaconu, și, dacă a călătorit, cine i-a dat drumul și pe cine a reprezentat el în țările capitaliste și necapitaliste? Întrebări grele, întrebări suspicioase, întrebări, îmi permit să spun, de șef de cadre retardat. Dl. Virgil Diaconu scoate de aici proba unui poet compromis pentru că, întreabă el - cine a mai circulat în lume ca Sorescu și cine a mai publicat cât a publicat Sorescu? („Cum reușea el, dintre toți scriitorii, să treacă granița cel puțin de două ori pe an, nu se știe”)... Culpă gravă, impardonabilă, complicitate știm noi cu cine, sugerează dl. Diaconu.

După ce a băgat groaza în noi, dl. Diaconu trece la Nichita Stănescu și, ce urmează, este prăpăd. Nichita Stănescu, ne asigură el, și-a ridicat „postamentul statuii sale de poet liber” pe „două cărți roșii [...] penibile valoric” adică *Un pământ numit România și Roșu vertical*... Acestea ar fi, în fond, două adeziuni mascate la comunism... Nichita Stănescu a fost un scriitor de succes și, dacă a avut succes - ne asigură Dl. Diaconu - este ceva putred la mijloc. Dă numai decât explicația estetică: „Câtă limbă pe spatele puterii politice, tot atâta glorie literară”... Acestea fiind zise, cu grația și fantezia de rigoare, autorul încheie capitolul cu aceste propoziții: „Iată de ce breasla a fost și este scindată și de ce revizuirile literare actuale nu sunt bine văzute de o parte a breslei scriitoricești”...

Opresc și eu citate din articolul „Literatura în teniși”, zicând că, folosind limbajul mârălănesc pe care îl folosește, dl. Virgil Diaconu are puține șanse să revizuiască literatura română. N-a prins, deocamdată, decât vulgaritățile limbajului și le utilizează fără talent și fără inteligență critică. Mă mir că trei critici literari (mă refer la cei care conduc „Vatra”) nu-și dau seama că asemenea insanițai nu pot revizui, în fapt, nimic. întrețin, doar, mitocănia literară și discreditează o profesiune altminteri onorabilă (critica literară). A spune despre un mare poet (Doinaș) că n-a făcut decât „să mulgă la rând toate țățele Vacii Comuniste”, despre altul (N. Stănescu) că s-a vândut Puterii sau a călătorit prin lume în scopuri dubioase (Marin Sorescu), mi se pare o imensă necuviință.

## Obsesiile domnului Al. George

Dl. Al. George, critic și prozator, nu are liniște de multă vreme din pricina țăranilor români care, după el, ar fi pricina tuturor relelor, vechi și noi, din lumea românească. A scris de nenumărate ori despre această pacoste națională și scrie încă, ori de câte ori are prilejul, împotriva țăranilor necivilizați, incuți, „puturoși” cum le zice el cu multă delicatețe, în fine, este totdeauna iritat de faptul că, atunci când pătrund în cultură prin reprezentanții lor, țăranii strică toate bunele socoteli și tulbură paradigmele spiritului. Am citit, la început, cu amuzament speculațiile D-lui Al. George pe această temă și, crezând că este un om de dialog, am încercat o dată să-i răspund, sugerându-i faptul că, în cultură, nu contează în ce lume te naști, contează ce faci cu darurile cu care te naști.

Faptul că te ivești pe lume într-un palat sau într-o bibliotecă nu-ți conferă, automat, privilegiul de a fi mai înzestrat pentru artă decât cineva care se naște într-o casă modestă, cu lut pe jos în loc de parchet ceruit. Cunosoc pe cineva, am zis eu într-un rând, care s-a născut într-o iesle și ține lumea, prin morala și prin credința lui, de 2000 de ani... G. Călinescu, ca să iau un exemplu mai aproape de noi, este fiul unei țărănci din Oltenia, „pripășită” - cum îi place D-lui Al. George să zică - în București, ca servitoare. Această origine umilă nu l-a împiedicat însă pe Gheorghe Vișan (alias: G. Călinescu) să fie ceea ce este în literatură română: un mare critic, unul dintre cele mai spectaculoase personalități ale lumii românești, din toate timpurile. Nici Tudor Arghezi nu vine din aristocrația românească și această fatalitate nu l-a împiedicat să scrie *Cuvinte potrivite* și *Flori de mucegai*... Opresc exemplele aici, cu sentimentul că, oricâte dovezi aş aduce, n-aş putea să modific într-un fel oarecare idiosincroziile, resentimentele, în fine, convingerile anti-rurale ale D-lui Al. George...

L-aş fi lăsat să trăiască, în continuare, cu ele și să-și sporească gloria intelectuală dacă nu mi-ar fi căzut în mâini zilele acestei reviste *Litere* (oct. 2006) care apare la Găiești. Aici Dl. Al. George publică un articol (*O revenire*) în care ne mai comunică o dată opiniile sale, cât se poate de negative, despre Marin Preda, simbol, după el, al conservatoarei, amoralei, înapoiatei lumi țărănești. Nu este, repet, prima oară când îi contestă autorului *Moromeșilor* talentul și morala și, probabil, n-o să fie nici ultima dată. Este, în definitiv, dreptul lui să aibă o părere rea despre un autor și să se logodească până la sfârșitul istoriei cu o fantasmă... Ce este greu de acceptat, într-o democrație a culturii și într-o civilizație a culturii este ura patologică a D-lui Al. George împotriva unui mare prozator numai pentru faptul că vine din lumea țărănească. Și, dacă vine, trebuie să fie în chip fatal „incult, manevrabil” și pus pe căpătuială...

Cam acestea sunt, și în articolul recent, argumentele estetice ale D-lui Al. George. Ține de la început să precizeze că, pentru el, „Preda e un scriitor mai mult important decât valoros” (cum poate